

Leon Kaczmarek. 1911 - 1996

"Nie ma miłości bez poszanowania, tzn. bez traktowania człowieka jako niepowtarzalnej indywidualności, bez brania go takim, jakim jest" Erich Fromm

Leon Kaczmarek urodził się 12 marca 1911 roku w Wanne (w Niemczech), gdzie mieszkali i pracowali Jego rodzice. Po odzyskaniu niepodległości cała rodzina osiedliła się w Jarocinie. Tu też w 1931 roku ukończył gimnazjum neoklasyczne studia z zakresu filologii polskiej odbył na Uniwersytecie w Poznaniu pod kierunkiem wybitnych, znanych językoznawców, takich jak: Henryk Ułaszyn, Edward Klich, Mikołaj Rudnicki i Adam Tomaszewski. W latach 1934-1939 był asystentem wolontariuszem, a następnie starszym asystentem Uniwersytetu Poznańskiego. Jednocześnie od 1936 do 1939 roku pracował jako nauczyciel w szkole średniej, najpierw ogólnokształcącej, a w roku szkolnym 1938/39 także liceum pedagogicznym. W latach 1945-1946 pełnił funkcję wicestarosty, a następnie starosty w Jarocinie (1946-1948) oraz w Kole (1948-1950). Mieszkańcy obu tych miejscowości i ich okolic zapamiętali Go jako doskonałego gospodarza, mądrego organizatora i inicjatora życia społecznego i kulturalnego tego środowiska.

Rok 1950 był przełomowym w życiu Leona Kaczmarka, wówczas to bowiem powrócił do aktywnej działalności naukowej na Uniwersytecie Poznańskim. Początkowo pracował tu na stanowisku adiunkta w katedrze germanistyki, awansując wkrótce na stanowisko kierownika Archiwum Fonograficznego, które później przekształciło się w Zakład Fonograficzny. W 1952 roku uzyskał tytuł doktora filozofii z zakresu językoznawstwa ogólnego i filologii germańskiej.

W 1954 roku L. Kaczmarek przeniósł się do Lublina, podejmując, już jako docent, pracę na Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS) w charakterze kierownika Katedry Języka Polskiego. Tu również w latach 1955-1959 pełnił funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego. Jego dziełem tamtych lat było zorganizowane na owym wydziale Laboratorium Nauki Języka.

Rok 1970 przynosi zasadnicze zmiany organizacyjne w polskich uczelniach wyższych. W ich wyniku powołano na UMCS-ie Zakład Logopedii, a niebawem też Podyplomowe Studium Logopedii, które przejęło na siebie zadania kształcenia i dokształcania logopedycznego, prowadzonego dotychczas zarówno przez Katedrę Języka Polskiego wspólnie z Centralnym Ośrodkiem Metodycznym, na trzystopniowych kursach dla nauczycieli szkół specjalnych, jak i na studium pobocznym dla pedagogów. Od tego pamiętnego momentu, logopedia przeszła z hobby w prawdziwie ukochaną i wyróżnioną przez Leona Kaczmarka dziedzinę. Chciałabym tu podkreślić, że Studium to, a także powołane w 1981 roku Podyplomowe Studium Surdologopedii oraz Studium Logopedii Szkolnej (od 1983 roku) wykształciło wiele pokoleń logopedów rozlokowanych dziś po całej Polsce (a dodam, że i po świecie). U Niego doktoryzowali się między innymi przedwcześnie zmarły, świetnie zapowiadający się, Józef Tadeusz Kania, a także Michał Łesiów, Jerzy Bartmiński, Józef Wierzchowski, Anna Sołtys-Chmielowicz, Elżbieta Kilińska-Ewertowska i Anna Kowalska.

Aktywność naukowa i społeczna Leona Kaczmarka, jak dziś Go nazywamy - Ojca polskiej logopedii, nie ograniczała się wyłącznie do Lublina. Jako znawca i ekspert przez wiele lat pełnił funkcję konsultanta naukowego Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Warszawie oraz wykładowcy na Uniwersytecie Warszawskim. Od 1973 roku był członkiem Rady Naukowej Instytutu Filologii Polskiej UMCS, którym w latach 1973-1975 kierował jako dyrektor. Od 1960 do 1989 roku Leon Kaczmarek był redaktorem czasopisma "Logopedia - Kultura Żywego Słowa" oraz inicjatorem i długoletnim przewodniczącym powstałego w 1963 roku (aż do 1989 roku, tj. do momentu przejścia na emeryturę) Polskiego Towarzystwa Logopedycznego z siedzibą w Lublinie.

Wszyscy, którym było dane znać tego niezwyklego Człowieka, współpracować z Nim, podpatrywać Jego warsztat pracy, podziwiać Jego mądrość życiową, zdolności organizacyjne i zaangażowanie w każdą najdrobniejszą ludzką sprawę, zdobyli znaczny kapitał w postaci nie tylko Jego naukowego dorobku, ale pokaźny zasób wiedzy i przekazywanych przez Niego Jego życiowych i ściśle specjalistycznych doświadczeń.

Szczegółowa analiza działalności Leona Kaczmarka ujmowana z perspektywy czasu skłania mnie niejednokrotnie, jako Jego uczennicę, do głębokich refleksji. W całej bowiem bogatej spuściźnie naukowej autora pracy "Nasze dziecko uczy się mowy" można wyodrębnić kilka głównych nurtów i zagadnień ramowych stanowiących przedmiot Jego zainteresowań i teoretycznych dociekań.

Praca naukowa Leona Kaczmarka datuje się od opracowania monografii pt. "Nazwy geograficzne powiatu jarocińskiego", za którą w 1934 roku został przez Uniwersytet Poznański odznaczony brązowym medalem. Ten kierunek badań ugruntowały i inne w tym okresie i później wydane przez Niego prace (np. "Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych województwa lubelskiego", "Nazwy topograficzne Lubelszczyzny (1961)", "O przymiotnikach odmiejscowych na Lubelszczyźnie" (1966).

Z okresu przedwojennego pochodzą rozprawy, artykuły i recenzje prac o problematyce gwaroznawczej. Powyższą tematykę Leon Kaczmarek z powodzeniem podejmował także i po wojnie.

Jedną z najbardziej umiłowanych dziedzin zainteresowań Leona Kaczmarka była jednak logopedia, dla której starał się stworzyć wszelkie warunki jej zaistnienia i rozwoju. Jej teoretyczne podstawy wyłożył w wielu pracach, np. "O przedmiocie i zadaniach logopedii", "Przedmiot logopedii", "Model opieki logopedycznej" i wielu innych. Szczególny akcent w dorobku naukowym autora tak wielu prac poświęconych logopedii, spoczywa jednak na "mowie" - jako przedmiocie logopedii. Swe logopedyczne "credo" kształtowania mowy dziecka zawarł On w cieszącej się do dziś ogromnym zainteresowaniem odbiorców, pracy "Nasze dziecko uczy się mowy", która doczekała się aż pięciu edycji. W dorobku naukowym Ojca polskiej logopedii nie zabrakło także prac na temat zaburzeń mowy i wytycznych do pracy z osobami wymagającymi bardzo profesjonalnej pomocy logopedycznej (np. niesłyszącymi).

Przy okazji prezentacji wspaniałej postaci Profesora Leona Kaczmarka warto dodać, iż był człowiekiem prawym, bardzo pracowitym, odznaczającym się wysoką kulturą bycia społecznego, solidnością w pracy zawodowej, kreatywnością w działalności naukowej i społecznej. Był człowiekiem pogodnym, uczynnym i zawsze życzliwie nastawionym wobec innych. Często sam ofiarowywał swą pomoc osobom, które tej pomocy potrzebowały. Jako nauczyciel i wychowawca kilku pokoleń logopedów, szanował uczucia i godność swych wychowanków. Dzięki swej wiedzy, umiejętnościom, zdolnościom twórczym i empatii zyskał sobie miano nie tylko autorytetu naukowego, ale i moralnego.

W tych kilku zdaniach nie da się zamknąć tak bogatego, długiego i pięknego życia tego niezwykle aktywnego i pracowitego Człowieka, wszystkich Jego dokonań, całej sfery Jego działań zawodowych, naukowych i społecznych. O znaczeniu i randze Jego osiągnięć niech świadczy bogaty, liczący około 200 prac, dorobek naukowy oraz liczne odznaczenia, jakimi był honorowany, a były to: Złoty Krzyż Zasługi (1946), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1958), Odznaka Tysiąclecia Państwa Polskiego (1966), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (1971), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1973), Medal Trzydziestolecia Polski Ludowej (1974), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (1984), Medal Czterdziestolecia Polski Ludowej (1984), Złota Odznaka Honorowa Polskiego Związku Głuchych (1967), odznaka "Za zasługi dla Lubelszczyzny" (1969), Złota Odznaka ZNP (1970), Odznaka Przyjaciela Dziecka (1973), Złota Odznaka Zasłużonego Działacza TPD (1974), medal "Za zasługi dla rozwoju Ziemi Jarocińskiej" (1985). Godnymi odnotowania są również liczne adresy, medale pamiątkowe i nagrody, jakimi On - Profesor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej - był wielokrotnie wyróżniany i nagradzany.

Leon Kaczmarek był członkiem wielu towarzystw naukowych, takich jak: Polskiego Towarzystwa Logopedycznego, Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, jak również komitetów redakcyjnych czasopism: "Glottodidactica", "Lingua Posnaniensis", "Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung". Redagowane przez Niego czasopismo "Logopedia - Kultura Żywego Słowa" w tych trudnych czasach (zwłaszcza lata sześćdziesiąte - siedemdziesiąte) dla rozwoju polskiej nauki, przez wiele lat pełniło funkcję "wszechnicy" i łącznika naukowego o charakterze i zasięgu międzynarodowym. Pismo to integrowało specjalistów w zakresie rozwoju mowy i jej zaburzeń nie tylko Polski, ale też byłej Czechosłowacji, byłego Związku Radzieckiego, Rumunii, byłej Jugosławii, Niemiec (wschodnich i zachodnich), Austrii, Wielkiej Brytanii, Francji, Belgii, Holandii, Norwegii, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Kanady i Argentyny. Prowadzona za sprawą pisma wymiana publikacji przyczyniła się w dużym stopniu do rozwoju logopedii w Polsce i nadania jej dzisiejszego rozmiaru, znaczenia i kształtu.

Leon Kaczmarek cieszył się powszechnym szacunkiem młodzieży akademickiej, studiujących nauczycieli, współpracowników i wychowanków, wielotysięcznej braci logopedycznej i grona wiernych przyjaciół. Wdawał się niejednokrotnie w rozliczne dyskusje społeczne na

temat kształtu współczesnej edukacji i terapii logopedycznej osób niepełnosprawnych, zwłaszcza z upośledzeniem słuchu i mowy. Zdaniem L. Kaczmarka z funkcjonujących w Polsce form kształcenia specjalnego (w tym niesłyszących i słabo słyszących) przyszłość przed sobą ma jedynie właściwie pojęta, dziś tak mocno nagłaśniana, integracja - oczywiście autentyczna integracja edukacyjna. Jak potwierdzają coraz liczniejsze przykłady, kluczem i gwarancją jej powodzenia jest z całą pewnością nabyta mowa oraz dyskretnie stosowana specjalna pomoc logopedyczna i pedagogiczna. Integracja pozorna zaś (w rzeczywistości szkolna izolacja i segregacja) zdaniem Kaczmarka pozostawia człowieka niesłyszącego (głuchego) samemu sobie. W rezultacie uczeń niesłyszący funkcjonujący w takim systemie, słabo przygotowany do komunikowania się ze swym otoczeniem, nie jest w stanie ze względu na trudności porozumiewania się językowego uczestniczyć w prowadzonych w klasie zajęciach. Należy przeto z niej, jako przynoszącej niepowetowane szkody, bezwzględnie zrezygnować.

Do najbardziej znaczących prac w dorobku Leona Kaczmarka i liczących się w teorii i praktyce logopedycznej należą:

"Kształtowanie się mowy dziecka", Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 1953.

"Kwestionariusz do ustalania zaburzeń mowy (dyslalii) u dzieci", Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 1955.

"Opieka nad wymową dziecka w Polsce", "Logopedia" 1960, t. 1.

"O przedmiocie i zadaniach logopedii", "Logopedia" 1962, t. 4.

"Projekt pisowni fonetycznej specjalnej", "Prace Filologiczne" 1963, t. 18.

"O logopedii i jej perspektywach w Niemieckiej Republice Demokratycznej", "Logopedia" 1965, t. 6.

"Nasze dziecko uczy się mowy", wyd. 1-5, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1966, 1970, 1977, 1982, 1988.

"Lalogramy i formuły analityczne głosek polskich", "Logopedia" 1968, t. 7.

"Jan Siestrzyński, syn ziemi zamojskiej, pionier fonetyki polskiej", [w:] "Zamość i Zamojszczyzna w dziejach i kulturze polskiej", pod red. Kazimierza Myślińskiego, Zamość 1969.

"Mowa - jej kształtowanie, zaburzenia i korekcja", "Rodzina i Szkoła" 1969, nr 3, 5, 7/8.

Cybernetyczne podstawy kształtowania mowy u głuchych, "Logopedia" 1970, t. 8/9.

"Cybernetyczne założenia kształtowania i rozwoju mowy", "Prace Filologiczne" 1970, t.20.

"Kształtowanie mowy u głuchociemnej Heleny Keller", "Logopedia" 1971, t. 10. (a także

wersje obcojęzyczne: francuska 1971, niemiecka 1972.)

"Opieka szkoły nad dzieckiem z zaburzeniami mowy", [w:] "Wytyczne w sprawie rozwoju kształcenia specjalnego i pomocy dzieciom z odchyleniami i zaburzeniami rozwojowymi", Warszawa 1973.

"Korelacyjna klasyfikacja zaburzeń słownego i pisemnego porozumiewania się", [w:] "Logopaedicke Symposium v Brně", Brno 1974, a także "Logopedia" 1975, t. 12.

"Program studiów logopedycznych", UMCS Zakład Logopedii, Lublin 1975, 1981.

"Rewalidacja dzieci i młodzieży z zaburzeniami mowy", [w:] "Pedagogika rewalidacyjna", pod red. Aleksandra Hulka, PWN, Warszawa 1977, 1980, 1988.

"Stan, rozwój i perspektywy logopedii w Polsce", [w:] "Studia Logopaedica: materiały ogólnopolskiego sympozjum 5-7 IX 1974 i 27-28 V 1975", UMCS Lublin 1977.

"O polskiej logopedii", [w:] "Język i językoznawstwo polskie w sześćdziesięcioleciu niepodległości (1918-1978), materiały konferencji naukowej", Ossolineum, Wrocław 1982.

"Jan Baudouin de Courtenay - prekursor nowoczesnej logopedii", "Logopedia" 1983, t. 14/15.

"W sprawie dokształcania nauczycieli w zakresie logopedii", [w:] "Modernizacja kształcenia i doskonalenia nauczycieli". Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Teoretycznej organizowanej przez Wydział Nauki i Oświaty w dniach 30.1 - 1.2.1984, Warszawa 1988.

"O polskiej logopedii", [w:] "Przedmiot logopedii. Komunikacja językowa i jej zaburzenia". Zakład Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego, UMCS, Lublin 1991.

"Model opieki logopedycznej w Polsce. Projekt", Gdański Związek Logopedów, Gdańsk 1991 i wielu innych.

Ponadto był autorem wielu prac opublikowanych za granicą, m.in. w byłej NRD, byłej Czechosłowacji i byłym Związku Radzieckim. Nie sposób tu wymienić wszystkich opublikowanych przez Niego prac. Przypatrując się jednak temu dorobkowi widzimy, iż zgodnie z głoszoną przez siebie dewizą bardzo często podejmował wystrzające się problemy społecznie ważne i potrzebne, których inni autorzy jeszcze nie dostrzegali. Ten wartościowy i ciekawy dorobek naukowy stworzył niewątpliwie podstawy dla ciągle jeszcze młodej, choć prężnie rozwijającej się dyscypliny naukowej, jaką jest logopedia.

Elżbieta Maria Minczakiewicz

Akademia Pedagogiczna - Kraków